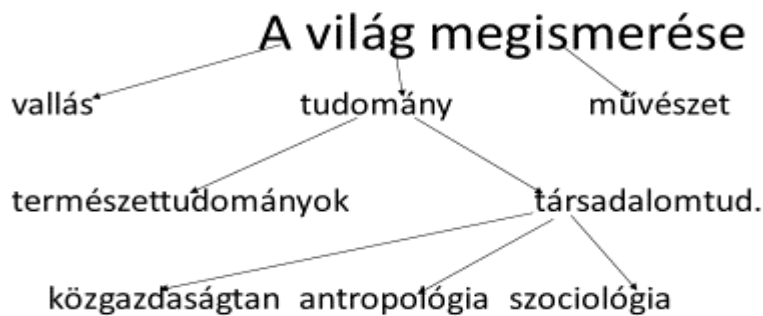

MÓDSZERTANI ALAPOK – VÁZLAT (DR. SZABÓ-TÓTH KINGA)

I. Bevezetés

A körülöttünk lévő társas világ megismerésének számos tudományos és kevésbé tudományos módszere lehet. Nagyon leegyszerűsítve az alábbi ábra szemlélteti ezeket a megismerési módokat:

1. ábra.

Az ábra alapján elmondható, hogy a világ megismerhető a vallás, a tudomány illetve a művészet segítségével. Ha a tudományos megismerésnél maradunk, akkor ezt a megismerési formát is ketté bonthatjuk, a természet- illetve a humán tudományokra.

A társadalomtudományok célja lényegében a társadalom megismerése tudományos módszerekkel. Andorka Rudolf szociológus szerint a szociológia segíthet abban, hogy a ember jobban meg tudja ismerni és érteni azt a társadalmi valóságot, amelyben él. Andorka úgy vélte, hogy a szociológus feladata az (is), hogy hozzájáruljon egy kedvezőbb, jobb társadalom létrehozásához.

A társadalomtudományi kutatás célja lehet konkrét társadalmi problémák megoldása, társadalmi/demográfiai előrejelzések készítése, tervek, koncepciók, stratégiák készítése, oksági viszonyok feltárása, a társadalmi önismeret elősegítése.

A társadalomtudományi kutatások kezdetén a kutató *konceptualizálja* a kutatás során kutatni kívánt jelenséget, folyamatot. Ez lényegében azt jelenti, hogy a kutatás kezdetén defininálnunk kell azt, amit kutatni fogunk. Ez a definíció többféle forrásból származhat, de a legtöbb esetben korábbi kutatásokra építve alakulhat ki.

Konceptualizálási példa:

Vizsgált probléma: Társadalmi konfliktusok természetrajza egy településen

Konceptualizálás:

Mit értünk „társadalmi konfliktusok” kifejezés alatt?

Nézzük át a különféle meghatározásokat, a korábban kutatások által használtakat és ezeknek alapján döntsük el, hogy milyen definícióval, milyen szinten és milyen területeken vizsgálódunk.

Mit értünk „a konfliktusok természetrajza” kifejezés alatt?

Beletartozhatnak a kiváltó okok különböző szinteken, a konfliktusok lefutása, menete, nyitott-rejtett, lappangó volta, a konfliktusok tárgya, következményei, megoldásai, a szemben álló felek jellemzése, stb. Ezekről mind döntéseket kell hozni a vizsgálat megtervezésekor.

A konceptualizálást követően kerül sor a kutatni kívánt jelenség *operacionalizálására*. Ez leegyszerűsítve azt jelenti, hogy ki kell találnunk, hogyan fogjuk mérni, vizsgálni a korábban defininált kutatási jelenséget. Tudományosan ezt úgy is megfogalmazhatjuk, hogy meg kell határoznunk a kutatás *dimenzióit és indikátorait*. A kutatás dimenziójának a jelenség azon szegmensét értjük, ami a vizsgálatunk szempontjából fontos, minket érdeklő szegmens, más szóval a kutatott jelenség aspektusa, oldala.

A dimenzió(k) meghatározása után kerül sor a kutatás indikátorainak kialakítására. Az indikátor jelzőt jelent, azaz lényegében azt jelenti, hogy hogyan, milyen kérdések mentén mérhető az adott dimenzió.

Az előző példánál maradva az operacionalizálás a következő módon képzelhető el:

Társadalmi konfliktusok természetrajza egy településen

A kutatás dimenziói lehetnek:

1. A konfliktusok háttere, okai
2. A konfliktusok lefutása, típusai
3. A konfliktusok hatásai a településen

Az egyes dimenziók az alábbi indikátorok segítségével mérhetők:

1. A konfliktusok háttere, okai

mit minősítenek konfliktusnak a válaszadók egyáltalán
milyen területen jelentkeznek konfliktusok
milyen gyakoriságúak a konfliktusok

2. A konfliktusok lefutása, típusai

mennyi embert érintenek a településen
milyen szinteken jelennek meg
a konfliktusok jellemzése

3. A konfliktusok hatásai a településen

következmények mérése
a településen élők közötti viszonyok vizsgálata
közbiztonság-érzet, javak védeleme a településen

Feladat:

Konceptualizálja és operacionalizálja az alábbi kutatási témát kiscsoportokban!

Szerepkonfliktusok és az ezekből fakadó kiégés kockázatának vizsgálata egy munkahely.

Az indikátorok tovább alakíthatóak: a kutatás során feltett kérdésekké formálhatóak, melyek akár kérdőívkérdések, akár interjúkérdések lehetnek a későbbiekben.

A konceptualizálás és operacionalizálás egyben azt is jelenti, hogy döntéseket hozunk a kutatás esetleges hipotéziseivel kapcsolatban. Azért írjuk, hogy esetleges, mert nem minden kutatás indul hipotézissel, bár kétségtelen tény, hogy a társadalomtudományi kutatások nagyrészt a hipotézisnek nevezett vezérfonal mentén zajlanak.

A hipotézis egy arra vonatkozó feltételezés, hogy a vizsgált jelenség milyen, hogyan működik. A hipotézis származhat korábbi kutatásokból, tapasztalatainkból, sejtéseinkből.

Példa konceptualizálásra és operacionálizásra:

Társadalmi konfliktusok természetrajza		
mérési szint / hatókör		
mikroszint/egyéni	mezoszint/csoportos-közösségi	makroszint/közösségi
területek		
1. demográfiai	korosztályi-generációs, nemi alapú, etnikai/kisebbségi	
2. magánéleti-társas	családi-társas élet, személyes kapcsolatok	
3. munkaerő-piaci	jövedelmi, munkavégzéssel összefüggő, vezető-beosztott	
4. területi-lakóhelyi	lakóhelyi, szomszédsági, regionális-térségi	
5. hatalmi-intézményi képviselési	alá-fölérendeltség, politikai, döntéshozatali,	

A társadalomtudományi kutatás logikája alapján lehet *induktív vagy deduktív jellegű*. Dedukcióról akkor beszélhetünk, ha a kutatás kezdetekor vannak különböző premisszáink, melyek meghatározzák a kutatás menetét. Úgy is mondhatjuk, hogy van egy általános elmélet, van hipotézisünk és ezt szeretnénk tesztelni, vizsgálni. Általában ezt a logikát alkalmazzák a kérdőíves adatfelvételre épülő társadalomtudományi kutatások.

Az indukció esetén a megfigyelésekből következtetünk a kiváltó okokra, azaz a kutatás kezdetén nincsenek hipotéziseink, az elmélet és a hipotézis a kutatás során formálódik. Ez a logika inkább a terepkutatásra illetve az interjúkra épülő egyéb kutatásokra jellemző.

A vizsgálat célja alapján a kutatás lehet *felderítő, leíró és magyarázó jellegű* – bár a gyakorlatban eléggé nehéz ezeket egymástól elkülöníteni.

A felderítő jellegű kutatás során a kutatás célja a vizsgálni kívánt jelenség jobb megismerése. A leíró kutatások azt célozzák meg, hogy a vizsgálni kívánt jelenséget részletesen megismerjék. A magyarázó jellegű kutatások pedig arra alkalmasak, hogy egyes jelenségek közötti kapcsolatokat vizsgáljanak, összefüggéseket magyarázzanak meg.

Feladat:

Írjon példákat felderítő, leíró és magyarázó jellegű kutatásra!

A kutatásokat az időtényező alapján is jellemezhetjük. Ennek alapján a vizsgálatok két nagy csoportja a keresztmetszeti és a longitudinális vizsgálatok. A keresztmetszeti vizsgálat során lényegében egyfajta pillanatfelvételt készítünk a vizsgált jelenségről, egyszeri alkalommal.

A longitudinális kutatásoknak három altípusa ismert: a trendvizsgálat, a kohorszvizsgálat és a panelvizsgálat. Ezen kutatások jellegzetessége, hogy időben kiterjednek, azaz általában több időpontban kerül sor a kutatásra. A trendvizsgálat során az időben bekövetkező változásokat kutatjuk. Ilyenek például a népszámlálások, melyek 10 évenként követik a lakosság szerkezetének, a háztartások összetételének, jellegzetességeinek alakulását.

A kohorszvizsgálat lényege az, hogy azonos életkori csoportot vizsgál különböző időpontokban. Például megvizsgálhatjuk a rendszerváltáskor született generáció életmódját, jövőképét 10 évente vagy a rendszerváltáskor fiatal felnőttek politikai attitűdjének változásait bizonyos időközönként. A panelvizsgálat során rendszeres időközönként (pld. évente, kétévente) ugyanazon a mintán ugyanazokat a családokat, egyéneket, háztartásokat kérdezzük meg hasonló kérdésekről. Ez esetben az időben bekövetkező változásokat tudjuk kutatni.

A társadalomtudományi kutatások jellegük alapján lehetnek kvalitatívák vagy kvantitatívák. A kvalitatív típusú kutatásokat a jelenségek mélyebb, elemzőbb megértése motiválja. Ilyen típusú kutatások pld. a terepkutatások, melyek lehetőséget adnak az adott környezet, faluközösség vagy városrész alaposabb, mélyebb megismerésére. Módszerükben elsősorban interjúkat illetve megfigyeléseket alkalmaznak.

A kvantitatív típusú vizsgálatok esetében a számosság, a mennyiségi jelleg és a változók közötti kapcsolatok dominálnak. Ilyen típusú kutatások vizsgálati módszere elsősorban a kérdőív. Ezek a vizsgálatok hipotézisek tesztelésére és statisztikai adatok elemzésére épülnek.

A társadalomtudományi kutatások során az elemzés irányulhat egyénekre, különböző csoportokra, szervezetekre valamint társadalmi produktumokra (emberek által alkotott tárgyakra, művészeti alkotásokra vagy társadalmi képződményekre pld. szerelem, válás, stb). Ez azt is jeleníti meg, hogy nem biztos, hogy elemzési egység és az úgynevezett megfigyelési egység egybeesik. Lehetséges például, hogy a megfigyelési egység egy személy (őt kérjük meg pld. egy kérdőív kitöltésére), de az elemzési egység a háztartás (azaz a személytől a háztartásra vonatkozó információkat kérünk).

Meg kell még említenünk a *mintavétel* problémáját.

A társadalomtudományi kutatás során általában nincs lehetőség és nem is kell mindenkit lekérdezni, akik érintve vannak a kutatási probléma által. Ha megfelelő módon mintát veszünk a kutatás alapsokaságából (azon elemek összessége, akik körében a kutatást végezzük illetve akikre, vagy amikre vonatkozóan szeretnénk általánosítható következtetéseket levonni), akkor relatíve kis elemszámú minta esetén is tudunk majd mit mondani a kutatni kívánt jelenség vonatkozásában.

A társadalomtudományi kutatásokban alapvetően fontos a reprezentativitás kérdése. A reprezentativitás azt jelenti, hogy a minta jól tükrözi az alapsokaság bizonyos paramétereit. A minta csak bizonyos populációs paraméterekre lehet reprezentatív. Például fontos lehet az, hogy a nemi vagy életkori arányokat jól tükrözze, azaz amilyen arányt képviselnek a nők/férfiak illetve a fiatalok/középkorúak/idősek az alapsokaságon belül, olyan arányt kell, hogy tükrözzenek a mintán belül is. Ebben az esetben azt mondhatjuk, hogy a minta az említett két paramétert tekintve reprezentatív.

A mintavételi terveknek két fajtája van: a valószínűségi és a nem valószínűségi mintavételek.

Akkor mondhatjuk, hogy *a mintavétel valószínűségi*, ha az alapsokaság minden tagjának egyforma esélyt biztosítottunk a mintába való bekerülésre.

- A valószínűségi mintavétel egyik módszere az *egyszerű véletlen mintavétel*. Ennek során pld. egy kalapból kihúzzuk a neveket, azaz teljesen véletlenszerű, hogy kit választunk ki.

- A következő típus a *szisztematikus mintavétel*. Ennek során az alanyokról listát készítünk, azokat beszámozzuk, majd a minta nagyságától függően minden x-edik elemet választjuk ki a listáról.
- A harmadik formája a valószínűségi mintavételnek a *rétegzett mintavétel*. Ebben az esetben az alapsokaságot homogén részcsoportokra bontjuk és ezekből vesszük a mintát úgy, hogy az egyes részcsoportok alapsokaságbeli arányait a mintában is betartjuk.
- Végül meg kell említenünk a *többlépcsős csoportos mintavételt*. Ez esetben az alapsokaság összes eleméről nem áll rendelkezésünkre lista vagy azt nehéz beszerezni, így a mintába kerülendő elemekhez több lépcsőn keresztül jutunk el. Ennek első lépéseként az elemek egy csoportjából veszünk mintát majd ezt követően a kiválasztott csoportokon belül veszünk mintát és így tovább. Például ha középiskolás tanulók körében szeretnénk kutatást végezni, akkor az első körben mintát vehetünk az ország középiskoláiból, majd második körben a kiválasztott középiskolákon belül veszünk mintát hogy eljussunk a tanulókhoz.

A *nem valószínűségi minták* esetében nem biztosítunk minden egyes elemnek egyforma esélyt a mintába való bekerülésre, mivel nem áll rendelkezésre lista az alapsokaságról és nem tudjuk pontosan, kik is tartoznak a vizsgálni kívánt populációhoz.

- Az ilyen típusú mintavételi eljáráshoz tartozik például a *hólabda mintavétel*. Ezt a mintavételi típust akkor érdemes használnunk, ha az alapsokaság rejtőzködő, vagy kényes témáról szeretnénk kutatást végezni. Ilyen lehet például az, ha heroinfoogyasztók körében tervezünk kutatást. Ebben az esetben a mintavételt úgy indítjuk el, hogy megkeressük a heroin-fogyasztókhoz való eljutáshoz a megfelelő személyt, aki eljuttathat a vizsgálni kívánt emberekhez/emberhez és így haladunk egyik embertől a másikig sorban. A mintát célszerű több szálon elindítani, azaz nemcsak egy lehetséges ismerősön keresztül, hanem egy szervezeten keresztül is, stb.
- A másik lehetséges altípusa a nem valószínűségi mintavételnek az *egyszerűen elérhető alanyok módszere*. Ez esetben például egy oktató megkérheti az óráén jelen lévő diákokat egy kérdőív kitöltésére. Ez a módszer azonban leginkább a kutatási módszer tesztelésére alkalmas, nem pedig a teljes, valódi kutatás lebonyolítására.

- Harmadik altípust képvisel a *szakértői mintavétel*. Ennek során a kutatás vezetője, mint szakértő keres meg olyan embereket, akik a vizsgálat szempontjából fontosak lehetnek. Ilyen mintavétel esetében nem tudjuk megint csak, hogy kik tartozhatnak az alapsokasághoz, de néhányukat könnyebb beazonosítani és belőlük a mintát összeállítani. Ilyen mintavétel lehet az is, amikor például bal- és jobboldali szervezetek kutatásához a kutató önkényesen választ ki egy-egy ilyen szervezetet.
- Lehetséges altípust képvisel a *kvótás mintavétel*. Ez egy úgynevezett kvótamátrix segítségével történik. Például a kutatás szempontjából fontos lehet, hogy nem és életkor alapján a minta reprezentatív legyen.

Feladat:

Oldja meg a következő mintavételi feladatokat!

- * Egy nagyáruház élelmiszerosztályának péksütemény kínálatával való vásárlói elégedettség vizsgálata
- *Egy megyei könyvtár olvasóinak vizsgálatai
- *Családon belüli erőszak feltérképezése egy nagyvárosban
- *Védelemben vett gyerekek családi körülményeinek vizsgálata Budapesten
- *Utcai hajléktalanok életútjának vizsgálata
- *A magyar társadalom rétegződésének feltérképezése

II. A társadalmi problémák feltárásának lehetséges módszerei

1. Kérdőíves felmérés
2. Interjúk készítése
3. Meglévő adatok másodelemzése
4. Dokumentumelemzés
5. Terepkutatás, megfigyelés

Az egyes módszerek áttekintése

II. 1. Kérdőíves felmérés

A kérdőíves kutatás alkalmas abban az esetben, ha nagyobb elemszámú mintán viszonylag rövid idő alatt szeretnénk kutatási eredményeket produkálni.

Kérdőíves kutatásra alkalmasak általában azok a témák, melyek esetében viszonylag kimunkált kérdésstruktúrával rendelkezünk. A kérdőíves kutatás változók közötti kapcsolatokat vizsgál és alkalmas hipotézisek tesztelésére. A kutatás célját tekintve használható leíró, magyarázó és felderítő típusú kutatásokra.

A kérdőív nyitott és zárt kérdéseket tartalmaz. Zárt kérdések esetén a válaszok előre rögzítve vannak, nyitott kérdések esetében azonban nem, ez esetben a válaszokat szabadon lehet megfogalmazni az erre a célra szolgáló helyen.

A kérdőív szerkesztésének vannak általános szabályai. A kérdések esetében törekedni kell a pontosságra, illetve világos megfogalmazásra, valamint a rövidezségre. Törekedni kell arra, is, hogy egy kérdésen belül csak egy kérdést fogalmazzunk meg, valamint kerülnünk kell a tagadó kérdések feltevését. A kérdezés során fontos, hogy a kérdezett érezze magát kompetensnek a témában. A kérdőíven jól olvashatónak és esztétikusnak kell lennie. A kérdőívek tartalmaznak bevezető jellegű kérdéseket, melyek a kapcsolatteremtést szolgálják. A kérdőíves kutatás elején a válaszadót feltétlenül informálni kell arról, hogy a kérdezésben való részvétel önkéntes és név nélküli.

A kérdőív tartalmaz statisztikai jellegű kérdéseket, melyek a következők lehetnek: a megkérdezett személy életkora, neme, lakóhelye, foglalkozása, jövedelme, stb.).

A kérdőív legnagyobb része a kutatás tárgyára vonatkozó kérdések. A kérdések sorrendjénél törekedni kell arra, hogy ne logikai, hanem valamiféle pszichológiai sorrend legyen. A kérdések sorrendje hatással lehet a válaszokra, ugyanis kialakíthat egyfajta elvárást, gondolatmenetet a kérdezettben.

Önkitöltős kérdőív esetében a kérdőív elejére kell kerülnie a tárgyra vonatkozó kérdéseknek és célszerű a személyes adatokra vonatkozó kérdéseket a kérdőív végére tenni.

A kérdezőbiztossal felvett kérdőívek esetében a sorrend lehet fordított, ebben az esetben a statisztikai kérdések segíthetik a témára való ráhangolódást.

A kérdések egyik típusa a feleletválasztós kérdés. Ez esetben előre megadott kérdésekből kell kiválasztani a megfelelő választ, vagy válaszokat.

A kérdések másik típusa a rangsorolós kérdés, mely esetében vagy sorrendbe kell állítani az előzetesen megadott kategóriákat vagy kiválasztani az első párat, vagy egy értékelő skálán kell az egyes megadott lehetőségeket értékelni (a skála ez esetben általában 4 vagy 5 fokú).

Vannak úgynevezett feltételes vagy ugratós kérdések. Ezek azok a kérdések, melyek megkérdezése az azt megelőző kérdésre adott választól függ.

Léteznek még táblázatos vagy mátrix kérdések. Ezekre akkor kerül sor, amikor több olyan kérdést sorolunk fel táblázatos formában, melyet pld valamilyen skálán értékelni kell.

A következőben egy kérdőívre (pontosabban annak egy részletére) mutatunk egy lehetséges mintát.

11. Mennyi elégedett az élete alábbi területeivel?**(1-egyáltalán nem.....5-nagyon)**

1. A család legközelebbi tagjaival tartott kapcsolatával
1 2 3 4 5
2. A háztartása pénzügyi helyzetével
1 2 3 4 5
3. A barátokkal fenntartott kapcsolatával
1 2 3 4 5
4. Az élelmiszerszükséglete kielégítésének lehetőségével
1 2 3 4 5
5. A lakáskörülményeivel
1 2 3 4 5
6. A jövő nyújtotta lehetőségekkel
1 2 3 4 5
7. Az iskolai végzettségével
1 2 3 4 5
8. A szabadidő eltöltésének módjával
1 2 3 4 5
9. A magánéletével
1 2 3 4 5
10. A jelenleg végzett munkájával
1 2 3 4 5

12. Volt-e/van-e konfliktusa az életében az alábbi területek valamelyikén?

	igen	nem	nem tudja/nem válaszolt			
1 magánéleti, családi		1	2	9	0	
2 baráti		1	2	9	0	
3 munkahelyi		1	2	9	0	
4 oktatással kapcsolatos			1	2	9	0
5 egészségüggyel kapcsolatos			1	2	9	0
6 valamilyen értéktárggyal, vagyontárggyal kapcsolatos (pld. lopás)			1	2	9	0
7 etnikai jellegű			1	2	9	0
8 vallási jellegű			1	2	9	0
9 életkori különbségekből fakadó			1	2	9	0

10 nemi különbségekből fakadó	1	2	9	0
11 szomszédokkal kapcsolatos	1	2	9	0
12 politikai, érdekképviselési jellegű	1	2	9	0
13 vállalkozással, beruházással kapcsolatos	1	2	9	0

13. Ha igen, kérjük nevezze meg, majd pedig jellemezze a legkomolyabb konfliktusát az alábbiak mentén!

A konfliktus megnevezése:

A konfliktus jellemzése:

	-2	-1	0	1	2	
rejtett, lappangó	-2	-1	0	1	2	nyílt
erőszakmentes		-2	-1	0	1	2 erőszakkal teli
1-2 embert érintő közösséget, akár települést	-2	-1	0	1	2	egy egész csoportot, érintő
megoldatlanul maradó véget érő	-2	-1	0	1	2	megoldással
megegyezés nélkül						
záruló	-2	-1	0	1	2	megegyezéssel záruló
felesleges, haszontalan hasznos	-2	-1	0	1	2	előrevivő,
sok kárral járó	-2	-1	0	1	2	sok haszonnal járó

14. Kérjük, röviden jellemezze az adott konfliktust saját szavaival is!

.....
.....
.....

15 Van-e olyan személy/csoport/közösség/intézmény a településen, akivel/amivel Önnek problémája, konfliktusa van jelenleg?

1 – igen

2 – nem - *menjen a 18-ra!*

9 – nem tudja

0 – nem válaszolt

Feladat:

Szerkesszen kérdőívkérdéseket munkahelyi konfliktusok feltérképezésére!

II. 2. Interjúk készítése:

Az interjúkészítést elsősorban kvalitatív módszerként tartják számon. Alkalmas arra, hogy inkább kisebb mintaelemszám esetén aprólékos, pontos, puha, elmélyült információkat szerezzünk az adott témáról.

Az interjúkat különféle szempontok alapján lehet tipizálni:

Az interjúk strukturáltsága alapján:

- Az egyik típus a *teljesen strukturált* interjú. Ez esetben az interjú kérdések gondosan, a kérdés előtt összeállnak egy úgynevezett interjúvázlat vagy interjú vezérfonal formájában, majd ezt az interjúvázlatot az interjút készítő ilyen sorrendben és szövegezéssel készíti el. Akkor kerül sor teljesen strukturált interjú készítésére, ha például több kérdező is van a kutatás során, viszonylag nagy számú interjú készül (pld. 50-nél több) vagy/és nem a kutatás megtervezője, vezetője hajtja végre a kérdezést.
- A *félíg strukturált* interjú esetében adott az interjúvázlat ugyan, de az leginkább csak orientálja a kérdezőt. Több és más kérdéseket is fel lehet az interjú során tenni, illetve a kérdések sorrendjét is meg lehet változtatni attól függően, ahogyan az interjú menete megkívánja. Ebben az esetben az interjú alanyának nagyobb szabadságot biztosítunk a tekintetben, hogy mit szeretne és milyen sorrendben elmondani.
- A *strukturálatlan* interjút lehet mélyinterjúnak is nevezni. Ebben az esetben csak 1-2 kérdést vagy egy indító kérdést adunk az alanynak és hagyjuk, hogy az általa elmondottaknak megfelelően, azáltal vezetve folyjék a beszélgetés. Ezt a típust alkalmazhatjuk például abban az esetben, ha valakinek a véleményére vagyunk kíváncsiak az adott téma kapcsán vagy valakinek az érdekel bennünket. Az is elképzelhető, hogy újszerű témában kutatunk, olyanban, amiben nem áll rendelkezésünkre elegendő információ. Ebbe a típusba tartozhat a spontán beszélgetés például egy terepmunka során.

Az interjúalanyok számát tekintve:

- A legtipikusabb az *egy interjúalany*, egy interjúvoló típusú felállítás. Ez a legkézenfekvőbb olyan témák esetén, amikről, amiről az alany nem szívesen beszél, úgynevezett kényes téma. Ez esetben szerencsés, ha nincs jelen más a beszélgetéskor.
- Egy következő altípust képvisel az, amikor *kettő-három interjúalany* vesz részt egyszerre egyidőben a beszélgetésben. Erre sor kerülhet pld. családok, vagy házaspárok meginterjúvolása során. Ez esetben fontos lehet a családtagok közötti kommunikációs és metakommunikációs stílus feltérképezése amellet, hogy mit mondanak, miről beszélnek az interjúalanyok.
- A harmadik altípust a *csoportos interjú* vagy más néven fókuszcsoport képviseli. Ez általában 5-6 emberrel egyidőben zajló beszélgetés – ezek az emberek egy fizikai vagy virtuális térben (pld. internetes fókuszcsoport), egy időben vannak. A csoportos interjút általában akkor célszerű használni, ha gyorsan szeretnénk bő információkhoz jutni a témában és úgy gondoljuk, hogy az emberek csoportos keretek között szívesen beszélnek az adott témáról. Ilyen lehet pld. az, amikor a település formális és informális döntéshozóit kérjük meg egy csoportos beszélgetésre.

Az interjú témáját tekintve:

- Lehet témája valamiféle *tényszerű információra* való rákérdezés. Ilyen lehet például az, ha egy polgármestert faggatunk a település jellegzetes adataival kapcsolatosan.
- Lehet, hogy az interjú a megkérdezettek *véleményére, attitűdjére* vonatkozik.
- Lehetséges, hogy az interjú témája a megélt történelem, azaz az, ahogyan ők egy adott történelmi eseményt láttak, átéltek (*oral history interjú*).
- Lehetséges az interjú témája alapján *életút interjút* készíteni az alany életéről. Ez esetben az alanyt megkérjük, hogy mesélje el az élettörténetét, majd a felkínált eseményekre kérdezzük rá az interjú második szakaszában.

Az interjú készítése folyamán többféle hibát lehet elkövetni.

A hibák egyik csoportja a szakmai hibák, a másik magatartásbeli hiányosságok közé sorolható. Szakmai hiba lehet például az, ha valaki egy kérdésben több kérdést tesz fel, vagy befolyásolja az interjúalanyokat a válaszaikban. Magatartásbeli hiba lehet az, ha például nem figyel kellőképpen az interjúalanyra, elbeszél mellette, nem empatikus, nem olyan nyelvezetet használ, amit az interjúalany megértene.

Példa interjúvázlatra:

Interjú települések vezetőivel a település erőforráspotenciálja, tervei, konfliktusai vonatkozásában

I. Személyes vonatkozások

(XY adatközlő, itt és itt, ekkor és ekkor)

1. Itt született? Ha nem, mikor és miért költözött ide?
2. Mióta polgármester/jegyző...?
3. Mik voltak a tervei indulásakor? Ebből mi valósult meg, mi nem, mi olyan valósult meg, amit nem is tervezett?
4. Civil foglalkozása mi (volt)?
5. Miért lett polgármester, miben bízik? Mi tarja ebben a pozícióban?

II. A település erőforrás potenciálja

1. Jellemezze kérjük a települést! (itt a statisztikai, demográfiai adatok nem kellene, mert annak megbízható forrása a hivatalos statisztika ami rendelkezésre áll, általános jellemzést adhat azonban, hogy ráhangolódjunk a beszélgetésre)
2. Helyben milyen intézmények vannak, milyennek látja a tevékenységüket, beágyazódottságukat, mely sikereiket és problémáikat észleli?
3. Egészségügyről röviden: felnőtt háziorvos van-e? gyermek háziorvos, rendelési idő, elérhetőség, infrastrukturális ellátottság, fogorvos, ügyelet, védőnő? szűrővizsgálatok? Szakellátás hol és milyen formában érhető el? (Kórház van-e, ha nincs, hány km-re van, stb. - erről részletesen megkérdezzük majd az illetékest is)
4. Aktív emberek, szervezetek, képviselők a településen: kik ők? civil és egyházi szervezetek, párttagok, RNÖ tagok, vállalkozók, civil vezetők nevei, valaha aktív idős emberek nevei, a településről elszármazottak nevei. Jellemezze őket! Mit tesznek, miben vesznek részt a település érdekében?
5. Roma lakosság száma, az „integráltak” „problémás családok” és „köztes családok” száma vagy aránya
6. Bűnözés, közbiztonság? hogyan értékeli ezeket? Drogfogyasztás, alkoholizálás? (közbiztonság, bűnözés helyzete a településen – beleértve a kisebb, illetve a feljelentésre nem kerülő ügyeket, a drogfogyasztást (új pszichoaktív szerek, herbál, fürdősó, stb.) is; tipikus elkövetők/tipikus áldozatok; a bűnözés/jogsértések „tipikus” okai; reakciók (interjúalany, „hatóság”, rendőrség, polgárőrség, stb.); tesznek-e feljelentést (ha nem, miért); vélemény az igazságszolgáltatás, rendőrség, hatóságok működéséről; tudnak-e segítséget nyújtani a visszailleszkedéshez/áldozatoknak; van-e koncepció, aktivitás, stratégia a bűnmegelőzésre; együttműködés e téren más szervezetekkel (pl.: civilek))
7. Idősek helyzete a településen, életmódjuk, kapcsolódásuk a fiatalabb generációhoz?
8. Gyerekek, családok helyzete a településen? Iskola, óvoda, programok, tanoda? Kinek a fenntartásában? (erről részletesen megkérdezzük majd az illetékest is)

III. A helyi értékek, helyi tudás

1. Értékek a településen - mit fotózzunk?
2. Kihaszíratlan erőforrások, lehetőségek a településen? (definiálni kellene)
3. Miből éltek az emberek régen? Miből élnek ma az emberek?
4. Van-e elvándorlás, hova? Van-e bevándorlás, honnan, mi célból és módon? Okoz-e ez konfliktust?
5. Mivel töltik az emberek a szabadidejüket/a kérdezett mivel tölti? (hitélet)
6. Milyen rendezvények, hagyományok vannak a településen (esküvők, disznóvágás, stb. hogy zajlik)?
7. Ételek, italok, receptek-vannak-e helyi specialitások, helyi termékek, borászatok, stb., kiket kell keresni ez ügyben?
8. Legendák, emlékezetes történetek a település életében?
9. Helyi nyelvjárás, tájszólás, érdekes kifejezések? (csak röviden, mert könnyen eltéríti az interjú irányvonalát)

IV. Együttműködések

1. Milyen az önkormányzat kapcsolata a civil szervezetekkel, a polgárőrséggel, a járási hivatalokkal, a gazdasági szervezetekkel, a rendvédelmi szervekkel, valamint a lakossággal, óvodával, iskolával, szociális és egészségügyi ellátórendszer intézményeivel, illetve szereplőivel?
2. Egyéb együttműködések vannak-e? Más önkormányzattal van-e együttműködés?
3. Vannak konfliktusaik az imént említett szereplőkkel? Amennyiben igen, milyen jellegűek, milyen gyakorisággal? Mi jellemzi általánosságban is a települést a konfliktusok tekintetében (vannak-e konfliktusok; ha igen, milyenek (roma/nem roma; gyűttment/őslakos; gazdag/szegény; polgármester/hatóság illetve hatósági személy/lakosok; más hatóságok; hivatalon belül; lakosok között; tanár/diák/szülő; stb.); a konfliktusok tipikus okai; tipikus (fel)oldási módok (pl.: per, fel/bejelentés, hatóság bevonása, esetleg fizikai erőszak); sor kerül-e közvetítő (pl.: polgármester, pap, vajda, köztisztviselőben álló lakos, stb.) bekapcsolására; van-e jól működő technika, protokoll a problémás helyzetek kezelésére, időbeli megelőzésére)
4. Gyakran merülnek fel konfliktusok a település lakói között? Milyen jellegűek ezek? (pl.: birtokháborítás, önbíráskodás) Hogyan lehet ezeket megoldani? Hogyan szoktak megoldódni?

V. Hivatali munka

1. Mekkora létszámú és milyen végzettségi összetételű hivatallal rendelkeznek? Vannak-e felsőfokú végzettségűek, informatikai végzettségűek? jegyző válaszol
2. Mit gondol, szüksége lenne az önkormányzatnak további humán erőforrásra a feladatellátás eredményesebb megvalósítása érdekében? Amennyiben igen, körülbelül hány főre, milyen végzettséggel?

3. Mely szakigazgatási területeken jelentkeznek a legnagyobb ügyfélforgalom valamint ügyteher?
4. Közmunkaprogramban hány fő vesz részt? Milyen tevékenységet látnak el a közmunkaprogramban résztvevő személyek? Hasznosnak ítéli meg a közmunkaprogramot?
5. A jelenlegi kormányzati szándék szerint a közmunkaprogramban foglalkoztatottak számát csökkenteni fogják. Hogyan – milyen intézkedésekkel készülnek erre?
6. Milyen megoldásai vannak az elsődleges munkaerőpiacra való visszavezetés érdekében?
7. Közszolgáltatás ellátása tekintetében mely területekre fordítanak forrásokat (pl.: oktatás, egészségügy, hulladékgazdálkodás)? alapszolgáltatások – törvényileg rögzítettek – elérhetőek?
8. Milyen beruházás ösztönző eszközökkel, kedvezményekkel segítik a vállalkozásokat?
9. Milyen helyi adók vannak településükön?
10. Vezetőként milyen technológiai eszközökkel tudják a hivatal életét, az ügyintézkést hatékonyabbá, gyorsabbá tenni? Az ASP-n kívül a hivatali ügyintézés során milyen eszközöket, szoftvereket, adatbázisokat használnak a leggyakrabban?

VI. Helyi politika, döntéshozatal – kihagyható pont, egy része (pl. közmeghallgatás intézménye, nyilvános fórum) integrálható a következő pontba

1. Mennyire érdekli az emberek a politika, mennyire informáltak, vannak-e ennek kapcsán viták?
2. A helyi önkormányzati választásokon mennyi jelölt szokott lenni, mennyire éles a verseny, milyen a helyi kampány?

VII. Tervek a jövőre, térségi társadalmi innovációk

1. Vezetőként mely problémákat tudná kiemelni települése életéből? Milyen megoldási tervei vannak az említett problémák kapcsán?
2. Társadalmi innovációk a településen, innovatív, újszerű gyakorlatok, megoldások vannak-e? Voltak-e az elmúlt 5 évben? Mi motiválta ezeknek a megvalósítását? Milyen területeken, milyen céllal? Akadályozó tényezők voltak-e? Kik vettek ezekben részt (önkormányzat, vállalkozás, egyéb)? Kialakítottak-e hosszabb távú együttműködések? Tudna kontakt személyt mondani, aki további információkkal szolgálhatna?
3. Milyen segítséget kapott az önkormányzat az innovációk megvalósításához külső szervezetektől/személyektől?
4. Mely önkormányzatok tekinthetőek élenjáróknak a régióban a társadalmi innováció megvalósítása során?
5. Volt-e olyan szervezeti minta, amelyet felhasználtak az innováció megvalósítása során?
6. Milyen javaslataik vannak a régiós együttműködés javítására?
7. Milyen társadalmi innovációs terveik vannak?

8. Pályázatok, források voltak-e, vannak-e, milyenek, mire? (Leader programról is kérdezni)

9. Milyen közigazgatási/közszolgáltatási fejlesztési tervekkel rendelkeznek, különös tekintettel az elkövetkezendő 1-2 évre? (pl.: pályázati lehetőségek, településfejlesztés, új támogatások, jogalkotási tervek)

Feladat:

Készítsen interjúvázlatot szociális szakemberekkel folytatott, az esetleges kiegészüket vizsgáló kutatás számára!

II. 3. Meglévő adatok másodelemzése:

Meglévő adat elsősorban olyan statisztikai adatokra vonatkozik, melyek az adott témában, vagy adott település vonatkozásában fellelhetőek. Lehetséges korábbi kutatások eredményeinek másodelemzése is. Ennek a módszernek számos előnye van, többek között az, hogy költségtakarékos, gyors, hátrány azonban az, hogy mivel meglévő adatok elemzésére épül, az adott adatbázison kell dolgozni, korrekcióra nincs lehetőség.

II. 4. Dokumentumelemzés:

Dokumentum elemzés alapjául nagyon sokféle anyag szolgálhat. Ilyenek például személyekről szóló leírások, anyagok, személyek által írt naplók, fényképek, intézményekről szóló leírások, vagy akár az adott intézményre vonatkozó szabályzatok. Dokumentum elemzés céljára alkalmasak különböző újságcikkek is. Ezek elemzése többnyire tartalomelemzéssel történik. Ennek során megvizsgálhatunk egy szöveget stilisztikai szempontból és/vagy tartalmi szempontból, figyelhetjük az adott jelenségek előfordulását, megjelenését, azok gyakoriságát, azok „tálatását”.

II. 5. Terepkutatás, megfigyelés:

A terepkutatás esetén az adott jelenségeket a maguk természetes közegében figyeljük meg. A terepkutatás alapvetően kvalitatív módszer és sokszor társul hozzá a megfigyelés és az interjúk készítése.

A terepkutatást alaposan elő kell készíteni. Ennek során általában többször felkeresi a kutató leendő kutatásának helyszínét és felveszi a kapcsolatot néhány potenciális informátorral. Behatárolja a kutatás terepét, időtartamát és célját, a megfigyelni és leírni kívánt jelenséget.

A kutatás kivitelezésének szakaszában a kutató jegyzeteket készít, terepnaplót ír. Megfigyelési során rögzíti a helyszínt, az ott lévő személyeket, a tevékenységet, amit végeznek, annak időtartamát, gyakoriságát, célját. A megfigyelés során lehet részt vevő megfigyelő, mely esetben a kutató maga is résztvevője lesz az eseményeknek. Egy másik lehetséges szerepe a kutatónak a nem résztvevő megfigyelés, ahol megőrzi kívülállását.

A terepkutatás és a megfigyelés számos etikai kérdést vet fel. Ilyen például annak a kérdése, hogy mennyire avassa be a kutató a kutatókat a kutatás részleteibe, mennyire vonódjon bele ő maga a kutatót jelenségbe, stb. Általános szabály, hogy a terepkutatás végeztével a terepet úgy kell elhagyni, ahogyan oda érkeztünk, azaz például nem szabad olyan konfliktust gerjeszteni, amit nem tudunk kezelni, nem tudunk lecsillapítani.